Кагітін Максим Дмитрович,
начальник Управління кримінального
аналізу Головного управління
Національної поліції в Запорізькій області

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ У ПРИФРОНТОВОМУ РЕГІОНІ

Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну кардинально змінило не тільки «класичні» методи ведення війни, але й методологію збору та обробки інформації.

Активні бойові дії, руйнування інфраструктури, постійне порушення міжнародного гуманітарного права, блокування міжнародних місій на захоплених росіянами територіях (міжнародний звіт ACAPS) та висока мобільність населення призводять до неможливості збору доказів «на місці» та потребують зовсім інших методів документування воєнних злочинів [1].

Оскільки сучасна війна ведеться не тільки на полі бою, а й в інформаційному просторі, адекватна аналітика потребує системного масиву даних, який включає свідчення очевидців та постраждалих, медичні звіти, дані розвідки, фото- та відеоматеріали, супутникові знімки, OSINT-дані, експертні висновки, міжнародні гуманітарні звіти тощо [3].

На початку повномасштабного вторгнення Національна поліція, як і інші правоохоронні та розвідувальні органи України зіткнулися із проблематикою пошуку інформації про військові підрозділи сил супротивника, задіяні у вторгненні, місць їхньої постійної дислокації, дані про командирів, а також про осіб, які співпрацюють зі спецслужбами країни агресора чи допомагають їм.

На допомогу аналітикам у вирішенні цієї проблеми прийшли OSINT-джерела (Open Source Intelligence), бази витоків, новинні портали та соціальні мережі. Як показала практика, люди забувають про те, що «Інтернет пам’ятає все»: від старих сторінок в соціальних мережах, до згадувань на різноманітних сайтах, у випусках новин або просто на відеороліках опублікованих друзями чи колегами. Кожна публікація в Інтернеті залишає свій цифровий слід, а сукупність таких слідів формує інформаційний портрет особи, доступний для аналізу методами відкритої розвідки. Завдяки цій інформації аналітик здатний відслідкувати біографію особи навіть на 10–15 років назад або встановити приналежність військової техніки до конкретної військової частини чи навіть країни і тим самим зібрати якомога більше даних про об’єкт дослідження.

Є такий вислів: «Чим більший обсяг персональної інформації особа оприлюднює в мережі Інтернет, тим ширшими є можливості для її збору, аналізу та використання розвідувальними службами й іншими суб'єктами інформаційної діяльності».

На початку вторгнення у 2022 році росіяни розпочали активну медійну кампанію під гаслом «Мы один народ. Россия тут навсегда», у межах якої вони, навіть не замислюючись відкрито публікували фото- та відеозвіти своєї діяльності, анкетні дані колаборантів, місця перебування військових підрозділів та іншу інформацію про «свої подвиги», тим самим деанонімізуючи власні військові підрозділи та посіпак.

Завдяки цій інформації та використанню аналітиками у своїй діяльності уніфікованих міжнародних підходів до збору та систематизації даних, зокрема таких, як звіти UN Human Rights Monitoring Mission, аналітичні дослідження проекту Bellingcat та методології документування цифрових слідів (протокол Берклі), вдалось виявити та задокументувати низку як загальнокримінальних, так і воєнних злочинів, учинених росіянами та їх поплічниками.

Зокрема, у 2022 році представники окупаційної влади почали створювати на захоплених територіях Запорізької області нові органи державної влади, суб'єкти господарювання, правоохоронну та судову системи. З цією метою росіяни з початку провели «референдум», а вже потім – вибори до «Законодательного собрания Запорожской области». Зазначені події активно висвітлювались у різноманітних новинних порталах, створених у м. Мелітополі на окупованій частині Запорізької області, зокрема у таких, як: ZaTV, МедиаТополь, Южный Плацдарм – ЮгИнформБюро тощо.

Завдяки активній діяльності журналістів цих новинних порталів у медіапросторі поліцейські аналітики, використовуючи вже перелічені методології та новітні програмні продукти, задокументували протиправну діяльність 240 членів створених росіянами виборчих комісій та встановили понад 1000 осіб, які балотувались до незаконних органів окупаційної влади [4].

Практична дієвість таких методів збору інформації вже підтверджена успішним досвідом. Аналітиками Управління кримінального аналізу ГУНП в Запорізькій області у взаємодії зі слідчими УСБУ в Запорізькій області, із використанням методів OSINT та рекомендацій Протоколу Берклі, встановлено та задокументовано посадових осіб так званого «Правительства Запорожской области» – від тимчасово виконуючих обов'язки

керівників відомств до офіційно призначених відповідними указами президента рф.

За результатами подальшої кропіткої роботи аналітиками встановлено та задокументовано понад 90 осіб, причетних до злочинів проти основ національної безпеки України [4]. Ці матеріали лягли в основу доказової бази для підготовки семи повідомлень про підозру та ухвалення двох судових вироків [2; 5].

Це вкотре доводить, що аналітичне забезпечення – це не поверхневий моніторинг, а комплексний техніко-юридичний процес, метою якого є формування достовірної доказової бази для ефективного кримінального переслідування.

В умовах сьогодення ми також побачили, що ворог теж досить швидко та успішно навчається, еволюціонуючи, зокрема, у сфері активного використання ІПСО, дипфейків, а інколи і навіть застосовує «право на забуття». Ці аспекти не дають змоги аналітику сьогодні використовувати методи пошуку інформації, які були «як на долоні» у 2022-2023 роках. Кожного дня необхідно застосовувати більш глибокі методи пошуку, зокрема і із використанням Даркнету, різноманітних AI моделей та постійної фільтрації отриманих даних аби не сприйняти фейк за «чисту монету», оскільки будь-який аналітичний продукт, який згодом трансформується в доказову базу, має бути зібраний у строго процесуальний спосіб, що виключає можливість його відхилення судом, зокрема й міжнародним. Ефективне функціонування цієї моделі безпосередньо залежить від кадрового потенціалу та якісної підготовки кримінальних аналітиків.

Отже, аналітичне забезпечення розслідування воєнних злочинів у прифронтовому регіоні трансформувалося з допоміжної функції у провідний інструмент формування доказової бази. Успішний досвід Запорізької області доводить, що синергія сучасних методів OSINT, дотримання міжнародних стандартів (зокрема, Протоколу Берклі) та глибокого кримінального аналізу дозволяє ефективно деанонімізувати ворога й притягувати колаборантів до відповідальності навіть за умов відсутності фізичного доступу до місця злочину. Аналітики вже неодноразово довели свою здатність перетворювати хаотичний масив даних з інтернету на реальні судові вироки.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що сучасна війна остаточно перенесла частину лінії фронту в інформаційний та цифровий простір. Цифрові сліди, які залишають окупанти та їхні поплічники, стають незаперечними доказами їхніх злочинів. Проте динамічна еволюція загроз, використання ворогом

технологій штучного інтелекту, дипфейків та інструментів приховування цифрових слідів вимагають безперервного підвищення кваліфікації кадрів і впровадження новітніх інструментів кримінального аналізу.

Список використаних джерел

1. ACAPS. «Thematic report – Ukraine: Humanitarian access update, quarter 1 2025» (звіт про обмеженість доступу у Запорізькій області), 2025. С. 15.

URL: https://www.acaps.org/fileadmin/Data_Product/Additional_resources/20250520_ACAPS_Thematic_report_Ukraine_Humanitarian_access_update_quarter_1_Ukrainian_language.pdf

2. Офіційні повідомлення прокуратури України щодо розслідувань злочинів, пов'язаних з порушенням законів та звичаїв війни, у тому числі по Запорізькому напрямку, 2024–2025 рр. / Офіс Генерального прокурора. URL: https://www.gp.gov.ua

3. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина : методичні рекомендації / Офіс Генерального прокурора ; затв. Генеральним прокурором України 28.04.2023. Київ, 2023. 112 с.

4. Аналітичні матеріали Управління кримінального аналізу Головного управління Національної поліції в Запорізькій області.

5. Єдиний державний реєстр судових рішень. Вирок суду. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/111891367

Калугін Володимир Юрійович,
професор кафедри кримінального аналізу та інформаційних технологій Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ У ПАРАДИГМІ DATA-DRIVEN POLICING

Цифровізація суспільства, масштабне накопичення інформації та розвиток технологій штучного інтелекту сприяли трансформації традиційних моделей правоохоронної діяльності. Одним із найбільш перспективних напрямів модернізації поліцейської діяльності стала концепція Data-Driven Policing, яка передбачає прийняття управлінських і тактичних рішень на основі комплексного аналізу великих масивів даних. У сучасних умовах